
MUHAFAZAKÂR DÜŞÜNCEDE TARİHİN ÖNEMİ

✧
*Hasan Hüseyin Akkaş**

ÖZET

Aydınlanma aklına karşı aydınlanmaya, akla karşı hikmete, kurama karşı pratiğe, devrime karşı devrimin neden ve sonuçlarına, bireye karşı topluma öncelik veren muhafazakârlık, insan ve toplumların düşünce, eylem ve davranışlarında geçmişlerine ve geleceklerine bakmaları gerektiğini ifade eder. Toplumların sağlıklı yaşamaları, tarihin kendilerine sunduğu değerlere tutunmalarına bağlıdır. Tarih, toplumların geçmişte yaşadıkları ve önceki olduğundan dolayı değersizleşen yığın değil, toplumların var olma dayanağı ve hayatlarını sürdürebilme alanıdır.

Anahtar Kelime: toplum, tarih, tecrübe, gelenek

AYDINLANMANIN TARİH ANLAYIŞINA KARŞI MUHAFAZAKÂR TARİH

Aydınlanma dönemi düşünürlerinin tarih anlayışı rasyonel temele ve evrensel bir niteliğe sahiptir. Descartes, Gibbon, Voltaire ve Bossuet gibi Aydınlanmacı düşünürler tarihi, toplumların tarih süreci içinde yaşadıkları o-

*Yard. Doç. Dr., Uşak İİBF Kamu Yönetimi Bölümü

layların belgelerle değerlendirildiği bir bilim yerine olayların, akılcı süzgeçten geçirilerek toplumların tutunabileceği kaynak olarak tanımlamışlardır¹. Tarihin insanoğlu tarafından tasarlanabileceğine inanan rasyonel tarihçiler, toplumsal gelişme ve değişimin yasalarına uygun tarih yazımına yönelmişlerdir. Bir diğer ifadeyle Aydınlanma düşünürlerinin tarihe yönelik bakış açılarında salt akıl ve aklın temel ilkeleriyle, tarihi evrensel kılma anlayışının etkili olduğu söylenebilir.

Aydınlanma düşüncesi akli ve doğayı esas alması nedeniyle ekonomi, sosyal ve siyasal yaşama ait tüm alanların akıl ve doğa ile kurgulanabileceğine inanmaktadır. Örneğin Smith ekonomide bireysel davranışların toplumsal refahı gerçekleştirebilme yollarını; Comte, modern sosyal yaşamın nasıl evrildiğini; Locke, Rousseau, Mill ve Montesquieu ise, modern siyasal yaşamın temel ilkelerini belirlediler. Tüm bu gelişmeler Hegel'in tarih düşüncesinde aklın tarihle bütünleşmesini ortaya çıkardı ve tarih hakkında "...yalnızca olanları kendine erek edindiği ölçüde, tarih olmaktadır" demekle tarihin tinsel bir gerçeklik olduğunu iddia etti. Akla uygun olanın tarihsel olduğu vurgusunu yaparak akıl yoluyla evrensel bir tarihe ulaştı². Böylece tarih, modern dünyada toplumların akıl yoluyla tinsel gerçekliğine dönüşmüş oldu.

Muhafazakârlık, Aydınlanmanın öngördüğü salt akıl referansına dayalı evrensel tarih düşüncesine karşı tarihi, toplumların can damarı ve yaşama ait her tür "şey" in bilgelik olarak depo edildiği bir alan olarak görmektedir³. Muhafazakârlıkta bireyden topluma, toplum ve toplumu oluşturan yapıların ortaya çıkışı, gelişimi, değişimi ve farklılaşmaları geçmişlerinden aldıkları değerli tutunumlara borçlu olmaktadır.

Aydınlanma düşüncesi rasyonel ve faydacı niteliklere sahip olduğunu bu durumun ise geçmişe yönelik tüm başarımların reddedildiği bir tarih anlayışını getirdiğini belirten modern muhafazakârlığın en önemli temsilcilerinin

¹Frederich Copleston, *Felsefe Tarihi*, Cilt.4, çev., Aziz Yardımlı, İdea Yay., İstanbul, 1986, s.74-78. Eserde Descartes, tüm bilimleri ağaç ve dallarına benzeterek hepsinin "evrensel akıl" ile temellendiğini söyler. Gibbon Aydınlanmış uygarlık üzerindeki Hristiyanlığın negatif etkilerini gidermeye çalışır. Voltaire geçmiş ve geleneğin akılcılıkla anlamsızlaştığını anlatır. Bossuet ise tarihin Tanrıbilimsel yorumunu reddederek akıl yoluyla evrensel bir tarih yazımının imkansızlıklarından söz eder.

² Mete Tunçay (der.), *Batı'da Siyasal Düşünceler Tarihi 3, "Hegel"*, çev., Önay Sezer, Teori Yay., Verso Anonim Şti., s.4-6.

³ Subrata Mukherje ve Sushila Ramaswamy (edit), *Great Western Political Thinkers*, "Edmund Burke's View of History" John C. Weston, Jr, Deep and Deep Publ., New Delhi, s.188-189.

den Burke, akıl ve fayda, ancak geçmişin değerleriyle birlikte hareket ettiğinde toplumun gelişebileceğini belirtmektedir⁴.

KURAMSAL OLANA KARŞI UYGULANABİLİR OLANIN ÖNCELİĞİ

Sözleşmeci kuramcılar insan aklının doğa ile etkileşimi sonucu kendi iradesiyle kendi ilişkilerini belirlediğini ve bu çerçevede doğal durumdan (tabii hâl) toplumsal duruma (birlikte yaşam) geçtiğine ve hatta toplumsal ilerlemeyi de kendi iradesine dayanarak gerçekleştirdiğine inanmaktadırlar⁵. Muhafazakârlık, insanların ve toplumların bir arada yaşamalarında sözleşmeci kuramların iddia ettiği doğaldan toplumsala, aklın çevreyle etkileşimi sonucu evrildiği ve bu evriminde toplumsal ilerlemeyi gerçekleştirdiği iddialarını reddetmektedir. Muhafazakârlıkta sözleşme ne zorunlu, ne de iradidir. Muhafazakârlıkta toplum ve toplumu oluşturan tüm birimler geçmiş ve gelecekle tarihsel bağlarını kurarak bugünün bilimini, sanatını, erdemini ortaklaşa yaşayabilmektedirler⁶. Bu ortaklık sadece yaşayanlar arasında değil aynı zamanda yok olmuş ve var olacak her şeyi içinde barındırmaktadır. Böylece insan aklı ve toplumsal yaşam ancak tarihle varlığını sürdürebilmektedir.

Ayrıca muhafazakârlıkta akıl, hikmetin dışında da varlığını sürdüremez. Hikmet, toplumların tarih sürecinde deneyimleri damıtarak nesilden nesle aktardıkları bilge değerlerdir. Bir başka ifadeyle tarih yoluyla insan ve toplum, geçmişle moral bağını kurarak geçmişin bilgeliğine sahip olmakta ve bu bağla akıl, geleceğe yönelik bilgiye dönüşmektedir.

Organik kuramın en önemli temsilcileri arasında yer alan Comte, Durkheim ve Spencer, olgucu bir tarih anlayışı içinde toplumları dinamik-statik, mekanik-organik gibi tümevarımsal yöntemle açıklamışlardır⁷. Organik kuramcıların tarih anlayışı deterministtir. Tarihi, toplumsal yapı ve bu yapının farklılaşma süreçleri olarak tanımlamışlardır. Muhafazakârlığın tarih anlayışı, organik bir temele dayandırılmaz. Muhafazakârlıkta tarih anlayışının organizmaya benzetilişi, onun organizmacı bir tarih anlayışına sahip olduğunu göstermez. Organizma kuramcılarının tarih düşüncesi doğaya

⁴ Alfred Cobban, *Edmund Burke*, George Allen and Unwin Ltd., 1960, s.84-85.

⁵ Ayferi Göze, *Siyasal Düşünceler ve Yönetimler*, Beta Basım Yayın A.Ş., İstanbul, 1995, s.135-136, 151-154 ve 196-198. Sözleşme Kuramcılarının tarihi süreçte insanın doğal durumdan toplumsal duruma nasıl geçtiklerini anlatmaktadır.

⁶ R. J. White, *The Conservative Tradition*, Adam and Charles Black, London, 1964, s.41-42.

⁷ Sezgin Kızılcıkel, *Sosyoloji Teorileri 2*, Yunus Emre Ltd., Şti., Konya, 1995, s.41-46. Organik kuram, Aydınlanma döneminde entelektüel düşüncelere karşı doğal yasalar yoluyla toplumun organik bir sistem olarak kavramsallaştırılmasıdır. Comte toplumun teolojik-metafizik-pozitif tarihi aşamadan geçerek evrildiğini ve pozitivist aşamanın insanlığın geldiği son aşama olduğunu söylemektedir.

ve yasalara bağlıdır, yani olgusaldır. Muhafazakârlıkta ise aşkın bir tarih anlayışı vardır. Örneğin Burke'ü tarih anlayışı ile organik kuramın tarih anlayışının ortak noktası toplumun, toplumsal yapıyı oluşturan birimlerin birbiriyle ilişkili bir büyüme sürecine sahip olmasıdır. Muhafazakârlık insanların çıkarlarının farklılaştığı ve her bir çıkar doğrultusunda kendi yasasına tabi olduğu farklı toplumsal birimler değil, tarihten kaynaklanan ve geleceğe yön veren nedenlerden dolayı birbirleriyle bağlı oldukları toplumsal bir bütünlüğü ifade eder⁸.

Organik kuram toplumsal ilişkiyi tarihsel süreçte aklın evrimleşmesine dayandırırken Burke, aklın tarihten bağımsız hareket edemeyeceğini ve aklın kendi ilkeleri doğrultusunda tarihi yazgıyı değiştiremeyeceğini belirterek tarihe aşkın bir değer yüklemektedir. Burke'ü tarih düşüncesinde akıl ve toplumun referansı tarihin bizatihi kendisidir. Ona göre⁹;

*Toplumun gelişimi, toplumu oluşturan insan ve kurumların mevcut kapasiteleri ile tarihsel süreç içinde geçmişten devam edegelen insan aklını aşan değerler ile bütünleşerek sürdürülebilir. Bu durumda insan aklı tarihten bağımsızlaşmamakta ve akıl tecrübeyi uhdesinde barındırmaktadır. Böylece toplumu oluşturan birimlerin birbirleriyle ve toplumla olan ilişkileri aklı aşan, müdahale edilemeyen ve canlı bir tarihten gelen geçmişin değerleriyle tanımlanabilmektedir.

*Burke insanı ve toplumu organizmaya benzeten organik tarih anlayışının insan toplumlarını ve tarihini açıklamada yeterli olamayacağını söyler. Ona göre organik tarih düşüncesi durağandır. İnsan doğasının statik olduğu ve insanın doğayla etkileşimi sonucunda dinamikleştiğini iddia eden organik kuramın, toplumların geçmişlerine yönelik tarihi anlayışı akıl yoluyla reddetmekte –tarihi akla dayandırmakta- yerine aklı esas alan bir tarih düşüncesiyle toplumları açıklamakta ve tarihi evrenselleştirmektedir. Burke'ü tarih anlayışı geçmişin bilgeliğine yaptığı göndermeyle –aklı tarihe bağlayarak- mevcut olanı tanımlamakta ve geleceğe yönelik mevcut durumu bilgeleştirmektedir. Böylece toplumlar canlı bir tarihe sahip olabilmektedir.

Kısacası muhafazakârlığa göre Aydınlanmanın rasyonel ve tümdeğencimci anlayışı ve organizmacı kuramların evrimci ve tümevarımcı tarih düşüncesi deterministtir. Muhafazakâr tarih düşüncesinde akıl, duygu, gelenek ve doğa ile birlikte hareket etmektedir. İnsan aklı tarihsel akla dönüşmekte; tarih ise, toplumların yaşam kaynağı olmaktadır.

⁸ Robert Nisbet, *Conservative Dream and Reality*, University of Minnesota Press, 1986, s.155-157.

⁹ Mukherje ve Ramaswamy (edit)., a.g.e., s.195-197.

TARİHSEL OLANIN ÖNEMİ

Muhafazakârlıkta tarih, toplumların âidiyetlerini anlatan, varlıklarını sürdüren, sorunlarının çözümüne katkı sağlayan temel ve canlı bir yapıdır. Tarih toplumların gündelik sorunlarından kaçmalarına ya da gündelik çıkarlarına katkı sağlamaz. Toplumların ışıık kaynağı olan tarih geleceklerinin de feneri olmaktadır¹⁰. Dolayısıyla muhafazakârlıkta tarih, geçmişin tanınmasında, şimdiki sağlıklı anlamada ve geleceği öngörmeye topluma kimlik ve kişiliğini vermektedir. Bir diğer ifadeyle muhafazakârlığın tarihe yaptığı vurgu birey ve toplumlara, kendilerini sadece ebeveyn ve çocuklarına değil, görünenlerin de görünmeyen yüzlerini görünür hale getirmekle, kendilerini daha sağlıklı tanımlayabileceklerini belirtmektedir.

Aydınlanma döneminin tarih anlayışı gözleme, varsayıma, akıl yoluyla ispatlamaya dayanmaktadır. Bu durum gerçekte tarihi açıklama yerine onu soyutlayan ve daha ziyade Batı'nın mevcut durumunu meşrulaştıran ve gelecekteki konumunu açıklayan "çağdaş" tarih çalışmalarıdır. Bu yolla örneğin Gibbon, *Roma İmparatorluğunun Çöküşü* adlı eserde geçmişin negatif etkisi nedeniyle modern insan toplumlarının nasıl ortaya çıktıklarını anlatmaktadır¹¹. Modern insan toplumları geçmişlerinden evrilerek gelmekte ve evrimi evrenselleştirmektedir. Böylece bütün toplumları anlatan evrensel bir modern tarih anlayışı geliştirilmektedir.

Muhafazakârlar, Aydınlanmanın rasyonel tarih düşüncesi ve Fransız Devrimi sonrası akıl yoluyla toplumsal yeniden yapılanmayı öngören ve bu çerçevede geçmişin önemsiz olduğu düşüncelere karşı çıkmaktadırlar. Aydınlanma düşüncesinde akıl yoluyla evren tasarlanmakta, böylece tarih düşüncesi de evrenselleşmektedir. Muhafazakârlık bu durumu sosyal mühendislik olarak tanımlamaktadır¹². Muhafazakârlık toplumsal farklılıkların gözardı edilerek insanların evrensel eşitleme ve özgürleştirme uğruna köleleştirildiği iddiasında bulunmaktadır. Muhafazakâr tarih her toplumun kendine özgü değerleri olduğunu ve toplumsal farklılıkların, toplumların tarihî süreçlerinde, kendi tutunumlarıyla kendilerince gelişeceğine inanmaktadır.

Muhafazakârlığın en önemli temsilcileri arasında yer alan Burke'e göre "...geçmiş ile şimdi, ek yeri olmayan bir örgü olup tarihsel geleneğin ürü-

¹⁰ Kenneth Baker (edit), *The Faber Book of Conservatism*, "People Will Not Look Forward to Posterity, Who Never Look Backward to Their Ancestors" Edmund Burke, Faber and Faber, London, 1993., s.1.

¹¹ Nisbet, *Conservative Dream and Reality*, a.g.e., s.23-24

¹² Barbara M. Rowland, "The Impact of Conservatism on Modern Political Thought" *Western Political Quarterly*, Vol.41, No.2, June-1988, s.402-403.

nüdüür"¹³. İnsanoğlunun doğasındaki eksikliği nedeniyle kendi iradesiyle kendi ilerleyişini sürdüremeyeceğine inanan muhafazakârlık insanların geçmişe yönelerek hem kendi eksikliklerini gidereceklerini, hem de değişim sağlayarak toplumun gelişimine katkı sağlayacaklarını ifade etmektedir.

Muhafazakâr Düşüncede Tarihin Dinamikleri: Tecrübe ve Gelenek

Muhafazakârlık şimdinin açıklanmasında, geçmişin anlaşılmasının önemli olduğunu vurgulamakta ve geçmişe ait değerlerin saygın olduğunu belirtmektedir. İnsanların ve toplumların geçmişlerine bakmaksızın geleceklerine yön veremeyeceklerini ifade etmektedir. Muhafazakârlığa göre toplumların tarih sürecinde yaşadıkları değerler zamanla deneyime dönüşmekte ve deneyimlerde toplumların geleneklerini oluşturmaktadır¹⁴. Böylece insanlar geçmişin değerleriyle hayata tutunabilmekte ve bu değerler, nesiller aracılığıyla taşınarak insanlığın ilerlemesi gerçekleşmektedir.

Muhafazakârlıkta tarih, kronolojik bilgi birikimi olarak tanımlanamaz. Tarih toplumların geçmişteki davranış, düşünce ve yaşayış biçimlerinin gelenek yoluyla şimdinin tutunabilecek değerleri haline getirilmesidir. Muhafazakârlık sosyal olanı tanımlamada da tarihselci bir bakış açısı sergilemektedir. Nereden geldiği bilinmeden, ne olduğunun ve nereye gidileceğinin bilinemeyeceği vurgusunu yapan muhafazakârlık; geçmişe nostaljik bir özlem duymaktan ziyade şimdiki toplumsal durumun, sağlıklı ve istikrarlı yaşamının temeli olduğunu belirtir¹⁵. Bundan dolayı toplum, toplumu oluşturan birimlerin birbirleri arasında zorunlu, iradî ya da fayda temelinde sözleştikleri bir yapı değil, şimdinin geçmiş ve gelecekla bağlantısının kurulduğu tarihsel bir somutluktur¹⁶. İnsanların sahip oldukları haklar ile toplumdaki yasa ve kurumlar tarihten gelmektedir.

İnsan doğasının karmaşık olması, toplumsal yaşamda psikolojik bakımdan insanları birbirine bağlayan ve toplumu oluşturan birimlerin birbirleriyle işlevselliğini sağlayan geleneksel değerler, tarihî süreçte toplumların yaşama ait tutunumları olmaktadır¹⁷. Bu çerçevede toplum, yasa ve kurumlar, geçmişin geleneksel birimleri olarak tarih süreci içinde yaşayarak gelişmekte; toplumsal ilerleme ise, tarihî tecrübeler yoluyla gerçekleşmektedir.

¹³ Tom Bottomore ve Robert Nisbet, *Sosyolojik Çözümlemenin Tarihi*, (Haz., Mete Tunçay ve Aydın Uğur), Robert Nisbet, "Muhafazakârlık" çev., Erol Mutlu, Ayraç Yay., Ankara, 1997, s.118.

¹⁴ Baker (edit), *The Faber Book of Conservatism*, a.g.e., s.3-4.

¹⁵ Nisbet, *Conservative Dream and Reality* a.g.e., s.25-26.

¹⁶ Daniel E. Ritchie (edit) *Edmund Burke Appraisals and Applications*, "The Organic Society and Human Perfection", Raymond William, Transaction Publishers, New Brunswick, 1990, s.198.

¹⁷ Nisbet, *Conservative Dream and Reality* a.g.e., s.28.

Topluma ait çeşitliliklerin bireylere seçim yapabilmelerini olanaklı kıldığını söyleyen Clark *Coherent Variety* adlı eserde, muhafazakârlığın en önemli niteliklerinden birinin de toplumsal çeşitlilik yoluyla davranışların alışkanlığa, âdetlere ve geleneğe dönüştüğünü böylece toplumların tarihî tecrübelerini oluşturduklarını belirtmektedir¹⁸. Modern muhafazakârlığın temsilcileri arasında yer alan Burke ve Ranke ile aynı geleneği takip eden Oakeshott ve Voegelin gibi son dönem muhafazakârlar ise, toplumda tecrübe edilen değerlerin nesiller aracılığıyla gelenek biçiminde şimdiki toplumsal duruma aktarılmasının geçmişî değerli, ve hatta vazgeçilmez kıldığını belirtmektedirler. Toplumu açıklamada tarihi temel alan Burke, toplumların ne olduklarının ancak tarihle anlaşılabilceği vurgusunu yapmaktadır. Toplumların kendi tarih süreçlerinde kendi tecrübeleriyle ilerleyebileceklerini belirten Burke, yasa ve kurumların da toplumların geçmişlerinden edindikleri deneyimlerle mümkün olabileceğini, tecrübeye dayalı bu düzenin ise tarihe ve akla uygun olduğunu ifade etmektedir¹⁹. Toplumların kendi düzenlerini kendilerince kurabilme imkanlarına sahip olma düşüncesi, özellikle Fransız Devrimi sonrası toplumların kendi kendilerini yönetme talepleri çerçevesinde ortaya çıkan ulus kavramının tarihî bağlarını Burke'ü muhafazakâr tarih düşüncesinin kurduğu söylenebilir.

Entelektüel geleneğin önemli temsilcileri arasında yer alan Oakeshott, geleneklerin reddedilemeyeceğini ve entelektüel oluşumların da tecrübelerle dayandığını vurgulamaktadır²⁰. Tarihî tecrübelerden oluşan postülaların entelektüel gelenekler olarak toplumların dayanaklarını oluşturacağını söylemektedir. Kısaca muhafazakârlık bireylerin varlıklarını toplumun önceliğine, toplumun canlılığını ise tarihsel önceliğe dayandırmaktadır. Ancak birey ve topluma yönelik bu tarihselci önceliğinde muhafazakârlık; toplumun, geçmişin tecrübelerini gelenek olarak şimdiki toplumsal duruma taşımakla, tarihi somutlaştırmaktadır. Böylece tecrübeler ve gelenekler tarihsel süreçte toplumların yaşamlarını geleceğe yönelik sürdürülebilir kılmaktadır.

SONUÇ

Muhafazakârlıkta tarih, rasyonalist tarihçilerin sistematikleştirdikleri ilkçağ-ortaçağ-yakınçağ gibi insan toplumlarını sosyal tarihçi bir mühendis düşüncesini temel alan değil, insanlığın başlangıçtan günümüze tüm değerli yönlerini taşıyarak şimdiyi açıklayan ve geleceğe de ışık tutan somut ve canlı bir süreç olarak tanımlanmaktadır. Bir başka ifadeyle muhafazakâr düşüncede tarih,

¹⁸ Rowland, a.g.m., 403.

¹⁹ Cobban, a.g.e., s.86.

²⁰ Andrew Lockyer, "Traditions as Context in the History of Political Theory", *Political Studies*, Vol.27, No.2, 1979, s.203.

tecrübe edilen değerlerin depolandığı alandır. Toplumlar nereden geldiklerini bilmeksizin, ne olduklarını ve nereye gideceklerinin bilincinde olamazlar. Toplumlar geçmişlerinden aldıkları deneyimlerle yaşamlarını sağlıklı kılmakta ve yaşadıklarını da geleceğe yönelik tecrübe ve geleneği oluşturarak sağlıklı bir gelecek öngörmektedir. Bu durumda birey ve toplum; akıl ve çevre ürünü değil, aklın ve çevrenin de evrildiği bir geleneğin tarihsel ürünü olmaktadır.

Muhafazakârlık salt aklın talebi ve aklın mükemmelliği doğrultusunda Reformlar, Aydınlanma ve Devrimler sonrası tüm gelişmeleri değerlendirirken toplumların geçmişe ait tüm kazanımlarının yok edildiği ve tarihin de bu doğrultuda soyutlandığı iddiasında bulunmaktadır. Örneğin sözleşme kuramcılarının iddia ettikleri toplumsal sözleşme, tarihte bir kez yapılmakta ve toplumsal ilerleme, tarihî süreçte öncekinin unutulmasını zorunlu kılmakta; böylece somut tarihî veriler, aklın süzgecinde, akla uygun olmadığı gerekçesiyle soyutlanabilmektedir. Bu durumda toplumların düne ait yaşadıkları, ölü bir geçmiş olduğundan ve yaşamaya değer olmadığından reddedilmekte; böylece insan ve toplumun, aklın öngördüğü varsayımlarla, geçmişle bağları koparılmakta ve toplumsal ilerleme de, aklın özgür tasarımlarıyla gerçekleşmiş olmaktadır. Muhafazakârlık salt akla ve aklın toplumsal tasarımına yönelik düşüncelere karşı tecrübe, ve tecrübe edilen geleneklerin, tarihin hayat damarları olduğunu vurgulamakta ve toplumsal hayatın bu biçimde bir tarihî sürece bağlı olduğunu ifade etmektedir.

Muhafazakârlığa göre toplumsal yaşam, toplumların kendi iradeleriyle kendi çevrelerini düzenledikleri, kendi kendilerine evrildikleri, ve hatta kendi farklılaşmalarını yaşadıkları bir yapı değil, toplumsal iradelerin gelenekle geçmişe bağlı olduğu, ilerlemenin ise, şimdinin geçmiş ve gelecek bağının kurulduğu bir ortaklıktır. Bu ortaklık, yaşamın her alanında bilinçli ya da bilinçsiz var olarak toplumun devamını sağlamaktadır. Böylece muhafazakârlığın, Devrim sonrası ortaya çıkan "ulus-devlet" kavramının coğrafi sınırlarının tarihî bağlarını kurmakla, ulus-devleti meşrulaştırmaya katkıda bulunduğu söylenebilir.

Muhafazakârlık, toplumun yaşama bilincini tarihte görmekte ve tarihî süreçte deneyimlerden oluşan gelenek(ler)le tarihi somutlaştırmaktadır. Ancak toplumun istikrarını sağlamasında ve ilerlemesinde hangi gelenek(ler)in toplum tarafından tercih edilmesi gerektiği ya da böyle bir tercihte bulunmanın toplumsal yapı ve yapıyı oluşturan birimlerin işlevselliğini nasıl etkileyebileceği konusu, üzerinde durulması gereken bir sorunu da ortaya çıkarmaktadır. Ayrıca muhafazakârlık, tarih sürecinde yaşanan toplumsal çeşitliliği savunmakta ancak bu çeşitli geleneklerden hangi(ler)in toplumsal yapıyı ve yapıyı oluşturan birimlerin işlevselliğini sürdüreceğini açıklamamaktadır.